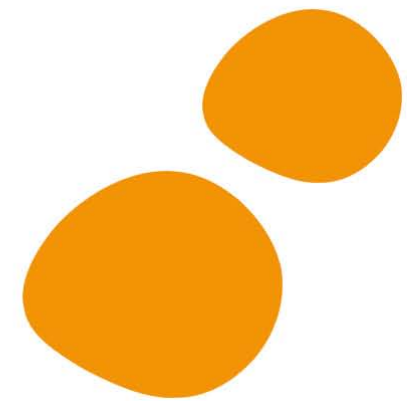

10 vuotta
Lapsiasia
VALTUUTETTU

Lapsen oikeuksien iltapäivä
VM, 16.11.2015

Mitä on avoin hallinto lasten näkökulmasta? Lasten osallisuus ja kuuleminen

Terhi Tuukkanen
YTT, ylitarkastaja

Lapsiasiavaltuutetun toimisto

Mitä lapset ajattelevat osallisuudesta?

”Lapsen ääni tarkoittaa, että on valinnanvapautta ja sitä, että saa puhua”. Poika, 11 v.

”Piänet ei tajuu mitään, mä voin päättää sen pois”.
Poika, 5 v.

”Jokaisella on oikeus vaikuttaa asioihin omalla tavalla, niin lapsilla kuin aikuisillakin.”

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan

- **Lapsella on oikeus sanoa mielipiteensä asioista, jotka koskevat häntä itseään.** Aikuisten täytyy selvittää lasten mielipide ennen kuin he tekevät lasta koskevia päätöksiä. Lasten mielipide tulee ottaa huomioon päätöksissä hänen ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. **Aikuisten täytyy perustella päätökset lapselle ymmärrettävästi.** (Artikla 12)
- **Lapsella on oikeus saada tietoa ja seurata tiedotusvälineitä monipuolisesti.** (Artikla 17)

Lasten osallisuus on juridisesti velvoittava oikeus, jonka valtio on velvollinen lapselle turvaamaan

- Perustuslaki, 6 §: Lasten tasa-arvoinen kohtelu ja osallistuminen itseään koskeviin asioihin.
- Kuntalaki, 27 §: Kunnan asukkaiden ja palvelujen käyttäjien osallisuus kunnassa.
- Nuorisolaki, 8 §: Nuorten osallisuus paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyssä. Nuorten kuuleminen heitä koskevissa asioissa.

Lasten osallisuus on aikuisten velvollisuus

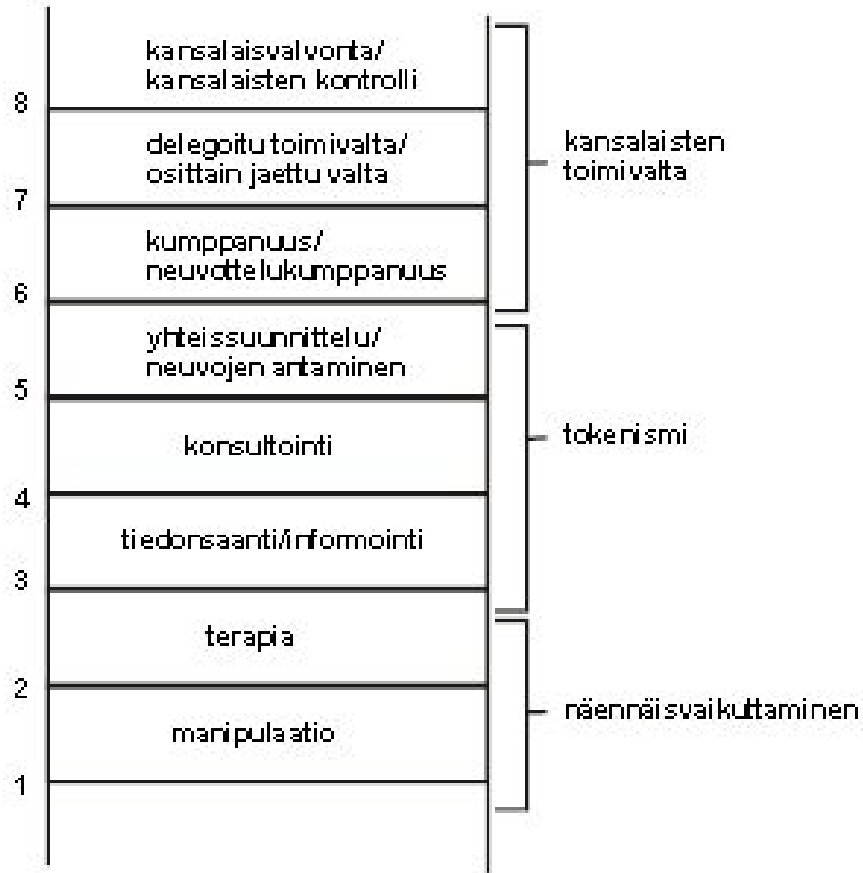
- Perusopetuslaki 47 a §: Lasten ja nuorten mahdollisuus ilmaista mielipiteensä koulunsa tai muun toimintayksikkönsä toimintaan liittyvissä, oppilaita yhteisesti koskevissa asioissa.
- Lastensuojelulaki 5 §: Lapsen osallisuus häntä koskevassa lastensuojeluasiassa ja mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 10 §: Alaikäisen asiakkaan toivomusten ja mielipiteen selvittäminen ja huomioiminen. Alaikäisen etu kaikissa sosiaalihuollon toiminna.

Miksi lasten osallisuus?

- Lasten osallisuuteen on viime vuosina kiinnitetty entistä enemmän huomiota yleisellä ja lainsäädännön tasolla. Esim. kuntalaki, varhaiskasvatuslaki, OPSit.
- Kuitenkin:
 - 37 % yläkoululaisista kokee, etteivät opettajat rohkaise heitä mielipiteen ilmaisuun.
 - 8 % yläkoululaisista arvioi, ettei pysty juuri koskaan keskustelemaan omista asioistaan vanhempiensa kanssa.
 - Vain 22 % nuorista ilmoittaa pyrkineensä vaikuttamaan itselleen tärkeisiin yhteiskunnallisiin asioihin.
- Haasteena etenkin vähemmistöjen sekä pienten, alle kouluikäisten lasten kuuleminen.

Osallisuus toteutuu tilanteessa, jossa lapsen mielipiteitä ja näkemyksiä kuunnellaan ja jossa lapsen mielipide otetaan aktiivisesti huomioon päätöksenteon vaiheissa.

Osallisuuden tasoja

Osallisuuden tasot
Arnsteinin (1969) mukaan

Lasten suunnitteluun osallistumisen
tasot Horellin (1994) mukaan

Lasten osallisuuden esteitä

- aikuisten kiire ja vuorovaikutustaitojen puutteet
- ennakkokäsitykset lapsista ja heidän tietonsa laadusta – ”aikuinen tietää aina paremmin, mitä lapsi tarvitsee”
- epäily, että lapsen oikeuksien korostaminen murentaa aikuisten auktoriteettia tai siirtää valtaa ”vääriin käsiin”

Lasten osallisuuden ja kuulemisen periaatteet

Mitä pitää huomioida?

Periaate 1/7: AVOIMUUS

- Lapselle on annettava hänen ikäänsä nähden kattavasti ja ymmärrettävästi tietoa, osallistumistilanteessa mm. seuraavista asioista:
 - Miksi häntä kuullaan/mihin hän on osallistumassa
 - Ketä tilanteessa olevat aikuiset ovat
 - Osallistumisen vapaaehtoisuudesta
 - Mihin lapsen mielipiteitä/kokemuksia käytetään
- Osallistumismahdollisuus on oltava kaikilla lapsilla taustasta, iästä tai taidoista riippumatta. Esim. vammaisille lapsille pitää järjestää tarvittavat viestintävälineet. Voidaan käyttää myös muita kuin kielellisiä viestintätapoja.

Periaate 2/7: VAPAAEHTOISUUS

- Lasten osallisuuden pitää olla vapaaehtoista. Lasta ei saa painostaa kertomaan omista näkemyksistään tai kokemuksistaan.
- Lapselle tulee kertoa, että he voivat lopettaa osallistumisensa milloin tahansa.

Periaate 3/7: TURVALLISUUS

- Lasten osallisuudessa tulee huomioida turvallisuus ja mahdolliset riskit.
- Aikuisten vastuulla on huolehtia, että lapsein ei kohdistu esimerkiksi väkivallan tai hyväksikäytön riskejä lapsen osallisuuden kontekstissa.
- Lapsella tulisi olla tunne, että hän on turvassa ilmaistessaan vapaasti omia näkemyksiään. Hänen on oltava tietoinen oikeuksistaan ja tiedettävä, mistä voi pyydettäessä saada apua.

Periaate 4/7: KUNNIOITTAVUUS

- Lasten näkemyksiin on aina suhtauduttava kunnioittavasti. Tämä koskee kaikkia lasten kanssa tekemisissä olevia aikuisia sekä julkisia organisaatioita.
- Lasten osallistumistilanteen on oltava rohkaiseva, jotta lapsi voi olla varma siitä, että aikuinen haluaa kuunnella ja ottaa vakavasti huomioon sen, mitä lapsi kertoo.
- Huomiota puhumisen ja viestinnän tapaan: ymmärrettävyys, selkokieli, mieluummin keskustelu kuin kuulustelu, ei johdattelua, usein avoimet kysymykset hyviä.
- Muista aitous, kohtaaminen, ajan antaminen erityisesti vaikeissa asioissa, hyvät tavat.

Lasten kertomaa: kiva aikuinen

- Auktoriteetti – ”Jos kiukuttelee, ni ne sanoo nyt riita poikki” (5-vuotias poika)
- Läsnaolo – ”Se on kiva kun se juttelee miun kaa” (5-vuotias tyttö)
- Ystävällisyys – ”Kiva aikuinen olis aina iloinen” (3-vuotias tyttö)
- Kiireettömyys – ”Kiva aikuinen höpöttelee” (3-vuotias tyttö)

Kiljunen, J. & Marttinen, H. 2013. ”Kiva aikuinen ois aina iloinen” – Lasten käsityksiä päiväkodin aikuisista. Opinnäytetyö, Saimaan ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveysala.

Periaate 5/7: LAPSIYSTÄVÄLLISYYS

- Toimintaympäristön tulee olla lapselle sopiva.
- Huomiota on kiinnitettävä mm. kieleen, lapsille sopivien tietojen antamiseen, henkilökunnan koulutukseen, oikeussalien suunnitteluun, virkamiesten vaatetukseen jne.
- Tilasuunnittelussa kannattaa hyödyntää lasten omia näkemyksiä.

Periaate 6/7: AIKUISTEN OSAAMINEN

- Lasten osallisuustilanteissa aikuisten toiminnan on oltava osaavaa, rehellistä ja luotettavaa.
- Aikuisten on hankittava taitoja, jotta he voivat tehokkaasti edistää lapsen osallistumista. Tämä tarkoittaa taitoja kuunnella lapsia ja tehdä heidän kanssaan yhteistyötä.
- Ratkaisevin on aikuisten asenne! Jokaisen tulisi aika ajoin tarkastella omia toimintatapojaan lasten osallisuuden suhteen.

Periaate 7/7: MERKITYKSELLISYYS

- Asioilla, joissa lapsella on oikeus ilmaista näkemyksensä, on oltava merkitystä heidän elämänsä kannalta. Lasten pitää voida puuttua asioihin, joita he itse pitävät merkityksellisinä.
- Lapsille on kerrottava, miten heidän näkemyksiään on eri tilanteissa tulkittu ja käytetty ja miten heidän osallistumisensa on vaikuttanut kunkin asian lopputulokseen.
- Lapsen näkemyksiä on arvioitava tapauskohtaisesti, koska ikä yksin ei ratkaise lapsen näkemysten merkitystä.
- Päätöksentekijän on pidettävä lapsen näkemyksiä merkittävänä tekijänä asiaa ratkaistessaan.

Huoneentaulu lapsilta ja nuorilta päättäjille

KUULE
KOHTELE TASAVERTAISENA JA ARVOSTA
KOHTAA
OSALLISTA
KOMMUNIKOI JA PIDÄ LUPAUKSESI
OTA HUOMIOON

Lähde: Nuorten Keski-Suomi ry:
<http://www.nuortenkeskisuomi.fi/nuksu/julkaisut-2/nuorten-ajatukset-esiin-huoneentaulut/>

Lasten osallistumis/kuulemismenetelmiä

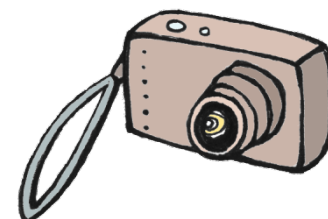
- Olemassa olevat tutkimukset ja tiedonkeruut
- Virkamiesten vastaanotto-tunnit
- Avoimien ovien päivät
- Vierailut kouluissa ja päiväkodeissa
- Edustuksellinen kuuleminen, lasten ja nuorten vaikuttajaryhmät
- Netti ja SOME, esim. Nuorten ideat

Lasten osallistumis/kuulemismenetelmiä

- Kyselyt, paperiset ja sähköiset
- Haastattelut: kasvokkaiset ja sähköiset, yksilö-, pari- ja ryhmähaastattelut
- Toiminnalliset menetelmät:
 - Ryhmätyöt, pohdintarastit ja äänestykset
 - Mielpidejana tai liikennevalot (samaa mieltä vs. eri mieltä)
 - Näytelmät, musiikkiesitykset, valokuvat
 - Piirtäminen ja kirjoittaminen (sarjakuvat, tarinat)
- Luovat menetelmät, esim. valokuvaaminen, piirtäminen, tarinankerronta, unelmointi, sadutus, leikki

Mitä hyötyä on lasten osallisuudesta?

- Lapselle:
 - Parantaa lapsen elämänlaatua
 - Tekee lapsista aktiivisia toimijoita, voimauttaa
 - Tukee lapsen kasvua ja kehitystä aktiiviseksi kansalaiseksi
- Aikuiselle/virkamiehelle:
 - Antaa uusia näkökulmia
 - Parantaa myös aikuisten elämänlaatua
 - Auttaa tekemään parempia päätöksiä
- Yhteiskunnalle:
 - Lisää yhteisöllisyyttä, avoimuutta ja luottamusta
 - Ehkäisee pahoinvointia ja syrjäytymistä

Lähteet

- Hipp, T. & Palsanen, K. (toim.) 2014. Lasten osallistumisen etiikka – Lapset ja nuoret palveluiden kehittäjinä. Kymmenen periaatetta. Lastensuojelun Keskusliitto.
- Kauppinen, R. ym. 2013. Lapsen ääni – tarina minulta. Pelastakaa Lapset ry.
- Lapsen oikeuksien komitea. 2009. Yleiskommentti nro 12: Lapsen oikeus tulla kuulluksi. Saatavilla osoitteessa <http://lapsiasia.fi/lapsen-oikeudet/komitean-yleiskommentit/>.
- Pajulammi, H. 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Helsinki: Talentum.
- Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla osoitteessa www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/index.
- Tuukkanen, T. 2014. A Framework for Children's Participation in Online Environments. Jyväskylän yliopisto.

Lapsiasiavaltuutettu viestii

Tilaa uutiskirje
uutiskirje.lapsiasia@sstviestinta.fi